

УДК 811.163.41'271.2-053.81:81'26
811.163.41'271.2-053.81:[004.774.1+004.773.6]

*Ивана Лазић Коњик**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

УПОТРЕБА СКРАЋЕНИЦА У ЈЕЗИКУ МЛАДИХ: АКТУЕЛНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ И УТИЦАЈ НА РАЗВОЈ САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА**

Новоречје, 2023, бр. 9.

У раду се истражује утицај нових технологија на језик. Фокус истраживања је на употреби скраћеница у текстуалном дописивању младих. Циљ је да се истражи њихов статус и утицај на стандардни језик и језичку културу. Анализа је заснована на квантитативним подацима. Резултати показују да иако постоји опште уверење да овај нови начин комуникације има негативан утицај на стандардни језик, промене које настају пре се могу сматрати еволуцијом, а не претњом постојећим језичким варијететима.

Кључне речи: скраћенице, језик дописивања младих, СМС, језик интернета, језичке промене, српски језик.

1. Увод

1.1. Савремено друштво пролази кроз динамичне промене у начину комуникације подстакнуте дигиталном револуцијом и развојем друштвених медија. Појава СМС-а¹ крајем прошлог века и нагла популаризација овог вида дописивања међу људима почетком овог века, дала је нову димензију употреби језика. О томе је писао Д. Кристал у књизи *Txtng: The gr8 db8* из 2008. године.

* ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs; ORCID 0000-0003-0840-0140.

** Рад је финансиран према уговору бр. 451-03-47/2023-01/200174 који је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије закључило са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Реч СМС је позајмљена из енглеског језика у којем је настала од израза *short message service (SMS)*. То је акроним за сервис слања кратких порука преко мобилних телефона. Први СМС послат је у децембру 1992. год. у Финској (Crystal 2008a: 4).

1.2. Лингвистичка природа језика који се користи у дописивању путем СМС -а² одређена је његовим техничким карактеристикама: ограниченом дужином поруке, начином на који се порука куца на тастатури мобилног телефона и могућношћу коришћења графичких и других нејезичких форми комуникације, као што су графика или звук. Слање СМС порука је у почетку било скупо, будући да је њихова дужина била ограничена на 160 словних места, па је свакословно место било драгоцено. Куцање поруке на телефонској тастатури изискивало је одређени напор који се огледао у захтеву да се исти тастер притисне и по неколико пута да би се откуцало одређено слово. Корисници мобилних телефона су се прилагођавали поменути ограничењима скраћујући уобичајене речи или читаве фразе које се често употребљавају. Тако су скраћенице постале важна одлика језика који се користи у СМС дописивању.³

1.3. Са наглим порастом популарности овог вида комуникације и појавом нових апликација за брзу размену порука путем интернета, као што су Viber, WhatsApp или Messenger, употреба скраћеница није замрла него је еволуирала, а скраћенице су постале саставни део језика текстуалног дописивања и интернетске културе, нарочито у комуникацији младих.

2. Предмет и циљ истраживања

2.1. Бројне промене које је донела нова технологија утицале су на начин на који користимо језик. Лингвисти се слажу да језик којим се служимо приликом слања инстант текстуалних порука представља нови језички варијетет који се по многим својим особинама и правилима разликује од конвенционалног писаног језика.⁴ Раширило се опште лаичко уверење,

² У енгл. језику се за овај вид дописивања који се реализује слањем кратких текстуалних порука уобичајено користи термин *texting*. У употреби су и бројни други називи, нпр. *short messaging*, *short mail*, *SMSing*, *person-to-person messaging*, *mobile messaging*, *text messaging*, *txtng* и др. (исп. Crystal 2008a: 6).

³ Овај вид језика који се користи у дописивању слањем кратких текстуалних порука Д. Кристал означава енглеским термином *textspeak* (слободан превод на српски језик могао би гласити *писани говор* или *говорни текст*). У енглеском се срећу и други називи, као што су: *texting language*, *textese*, *language of the Internet*, *Internet language*, *digital language*, *chatting* итд. (исп. Al Shlowiy 2014: 469).

⁴ Д. Кристал наводи да су скраћивање и нарочита ортографија главне одлике овог језичког варијетета у енглеском језику. Речи се формирају тако што слова представљају слоге, нпр. *b*, *b4*, *NE*, *r*, *Tspoons*, *u*, *ur*, *xsept*, користе се бројеви и симболи, нпр. *&*, *@*, *2*, *abbrevi8*, *b4*, *face2face*, знакови интерпункције и слова се комбинују са циљем да се изразе ставови, тзв. смајлији или емотикони, нпр. *:-D*, који добијају смисао тек када се прочитају са стране (Crystal 2008b: 80). Све особине које Д. Кристал наводи за енглески језик дописивања карактеристичне су у мањој или већој мери и за српски језик дописивања, уз одређена прилагођавања, док се многи елементи преузимају у изворном облику. Језик до-

претежно код припадника старије генерације, да језик текстуалних порука, који је углавном језик младих, због бројних скраћеница које се у њему користе и других одступања од стандарне ортографије штетно утиче на стандардни језик. Слично схватање укоренило се и у нашој средини, што показују многи наслови новинских текстова у којима се углавном неосновано исказује забринутост за све сиромашнији језик и писменост младих под утицајем новог (интернетског) медија и језика.⁵ У истраживању које је 2022. године спроведено за потребе израде докторске дисертације о утицају англицизама и језика друштвених мрежа на српски језик и културу изражавања такође је исказана забринутост да се промене у српском језику које се дешавају под утицајем комуникације на друштвеним мрежама „преносе на свакодневицу и постају начин говора и мимо друштвених мрежа, односно доминантни говор данашњице“ (Вуковић 2022: 246–247). Истина је, ипак, да комуникација путем текстуалних порука у дигиталном простору заправо не представља никакву озбиљну претњу устаљеним језичким варијететима (Crystal 2008a: 7). Она само прати брз развој цивилизације и технике и прилагођава им се. То су потврдила бројна квантитативна истраживања спроведена у различитим језицима која су показала да нови језик текстуалних порука не утиче на граматику и језички систем. Његов настанак и развој управо је могућ тек када његови корисници вешто владају својим језичким системом. Стога он показује своју иновативну и креативну страну (исп. Tagliamonte, Denis 2008, Sehrish, Munnaza 2016, Turk Sakač, Filipan-Žignić 2019).

2.2. Рад има за циљ да испита актуелне тенденције употребе скраћеница у језику који се користи у текстуалном дописивању младих и истражи њихов статус у свакодневном српском језику. Главни задатак истраживања је да се документује поменута језичка појава, а затим одговори на следећа, кључна питања: 1) које скраћенице млади данас најчешће користе у дописивању на интернету; 2) да ли се нове скраћенице разликују од досадашњих и 3) да ли нови језик текстуалних порука утиче на формални стандардни језик и језичку културу.

писивања који се у енглеском назива и ‘скраћени језик’ (енгл. abbreviated language) није затворен систем него се стално развија и мења.

⁵ У новинама читамо следеће наслове: *Rečnik mladih sve skromniji* https://www.okradio.rs/m/vesti/specijali/u-fokusu/recnik-mladih-sve-skromniji_24979.html; *Kako su mladi promenili srpski jezik* <http://hejmagazin.rs/my-life/kako-su-mladi-promenili-srpski-jezik/>; *Mladi Kosova i online sfera: Osiromašenje kulture komuniciranja* <https://www.slobodnaevropa.org/a/mladi-kosova-i-online-sfera-osiromasenje-kulture-komuniciranja/27298789.html>; *Mladi stvorili novosrpski jezik. Kako je moderno izražavanje promenilo gramatička pravila* <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/mladi-stvorili-novosrpski-jezik-kako-je-moderno-izrazavanje-promenilo-gramaticka/21c1p9w> итд.

3. Материјал за анализу

За анализу у овом раду користили смо материјал скраћеница добијен на основу личне преписке са сопственом децом узраста 10, 13 и 16 година, вођене током 2023. године преко апликација Whatsapp и Viber, затим материјал скраћеница добијен из њихове преписке са вршњацима, вођене у истом периоду током 2023. године преко истих апликација, Whatsapp и Viber, као и материјал скраћеница у раду М. Вујовић (2020) за српски језик, у којем су поређени начини скраћивања речи у дописивању младих преко апликација Whatsapp и Viber у српском, шпанском и италијанском језику.⁶ Материјал за анализу обухвата укупно 194 скраћенице и показује актуелне начине скраћивања и репертоар скраћеница које млади данас користе у писаној дигиталној комуникацији. Скраћенице и речи од којих су настале наводимо латиничним писмом, јер се оно готово искључиво користи у дописивању и како би се лакше уочио механизам скраћивања.

4. Скраћенице које млади данас најчешће користе у дописивању

4.1. Дописивање путем размене инстант порука није одлика само младих, али млади чешће користе поруке као начин комуникације него старија генерација. Истраживање Д. Кристала у Великој Британији показало је да 80% испитаника узраста млађег од 25 година радије шаљу поруке него да зову. Најизразитија одлика језика који се користи у дописивању, у односу на конвенционалну употребу језика је управо употреба скраћеница. За разлику од традиционалног скраћивања, које се врши према одређеним, иако не строгим правилима, нове скраћенице у дописивању младих показују знатно већу разноврсност.⁷

⁶ У питању су скраћенице ексерпирание из личних порука које су слали београдски средњошколци старости између 16 и 17 година преко апликација Whatsapp и Viber, укупно 25 информатора и из порука 10 информатора говорника српског језика старости између 20 и 25 година преко истих апликација. О ширим подацима истраживања в. Вујовић 2020: 94–95.

⁷ Уобичајени конвенционални начини скраћивања у српском језику подразумевају неколико устаљених правила: задржава се прво слово или неколико почетних слова, а скраћивање се обележава тачком (тзв. почетно скраћивање: г. – година, проф. – професор); изостављају се унутрашњи делови речи при чему се не пише тачка (тзв. сажето скраћивање: др – доктор); преузимају се стране, интернационалне скраћенице по правилу у изворном облику; у новије време граде се акроними од почетних слова вишечланог имена који се пишу великим словима без тачке и размака међу словима (Правопис 2010: 144–151). Брз цивилизацијски развој, глобализацијски процеси и доминантан утицај енглеског језика донели су промене и у овој области. Почетком 20. века у енглеском језику

4.2. Скраћенице које документујемо у овом раду у највећем броју нису забележене у постојећим нормативним приручницима. Мањи број је шире познат, као што су скраћенице за називе школских предмета: ‘geo’, ‘ist’, ‘mat’, ‘muz’, ‘srp’ итд., али се у њиховом писању скраћивање не обележава тачком, како је то прописано традиционалним правилима. То је и иначе најизразитија разлика у односу на норму, јер ни у једном забележеном примеру у нашем материјалу није употребљена тачка. Очигледно да традиционална средства интерпункције у инстант дописивању немају значајну информативну вредност. Понекад се у дописивању поштују упитници, нпр. ‘ks?’ (Kako si?), ‘sr’ или ‘str?’ (Šta radiš?), иако се чешће не употребљавају, или се, с друге стране, интерпункцијски знаци претерано употребљавају како би се нешто нагласило или показао интензитет емоција, нпр. стављање више поновљених узвичника. Сличан ефекат има и понављање истог слова, нпр. ‘daaaaa’ (da), ‘hvaaaalaaaa’ (hvala), или употреба свих великих слова у писању неке речи. Почетно велико слово се по правилу не употребљава нити на почетку реченице нити у писању властитих имена, осим уколико је укључена опција аутоматског исправљања почетног слова, што није реткост. Општа је одлика дигиталне комуникације младих да се користи искључиво латиница и да се српска латинична слова најчешће пишу без дијакритичких знакова (č > c, ć > c, š > s, ž > z, đ > dj), што је, такође, у супротности са стандардном нормом.

4.3. Скраћенице забележене у нашем материјалу представимо према творбеним моделима. У односу на устаљене механизме скраћивања, материјал показује да се појављују и неки нови механизми:

1) Најбројније су скраћенице настале изостављањем самогласника у речи (свих или већине) и задржавањем сугласника (свих или већине) тако да реч буде препознатљива (укупно 52 скраћенице). Информативна вредност сугласника је, како је запазио Д. Кристал, већа од информативне вредности самогласника, због чега се они задржавају у скраћеницама (Crystal 2008б: 80). Обавезно се задржава први, а најчешће и други сугласник, будући да имају дистинктивну улогу. Није уобичајено да се из скраћеница изоставе сви сугласници, осим у случају када је реч и поред тога препознатљива. У нашем корпусу забележена су само два таква примера: ‘ae’ – haj-de и ‘e’ – jel (‘e se smaras?’ – Је l’ se smaraš?). Могу се издвојити три подгрупе примера:

усташила се пракса стварања акронима уместо дугачких назива различитих организација (Adams 1973: 136), која је врло брзо стигла у српски језик, о чему сведоче бројни скраћени називи у Клајновој *Творби* за различите организације, предузећа, установе, манифестације и сл., настали после рата (Клајн 2002: 170). Са појавом новог медија, мобилног телефона и интернета, наставио се даљи развој у овој области.

а) Прву групу чине скраћенице у којима су изостављени сви самогласници и задржани сви сугласници (33 скраћенице): ‘brt’ – brat или brate; ‘brv’ – bravo; ‘bzvz’ – bezveze; ‘cmk’ – cmok; ‘dbr’ – dobro; ‘dns’ – danas; ‘fzn’ – fazon; ‘hvl’ – hvala; ‘inc’ – inače; ‘jbg’ – псовка (jebi ga); ‘jsm’ – jesam; ‘kprm’ – kapiram; ‘krten’ – kritično; ‘lgn’ – lagano; ‘lzs’ – lažeš; ‘mn’ – mene или meni; ‘mng’ – mnogo; ‘mrm’ – moram; ‘mslm’ – mislim; ‘nmj’ – nemoj; ‘nrvn’ – naravno; ‘nsm’ – nisam; ‘nst’ – ništa; ‘rln’ – realno; ‘skl’ – škola; ‘smr’ – smor; ‘str’ – sutra; ‘stvrn’ – stvarno: ‘tb’ – tebe или tebi; ‘tbr’ – tebra; ‘vcrs’ – večeras; ‘znc’ – znači; ‘zns’ – znaš.

б) У другој групи, коју чини 7 скраћеница, такође су изостављени сви самогласници, а задржани су неки сугласници, не сви. У два примера краћих речи задржана су прва два сугласника, од укупно три: ‘plj’ – paljba, ‘sk’ – škola. У дужим речима са више од три сугласника задржана су прва три сугласника: ‘bzv’ – bezveze, ‘svj’ – svejedno, ‘vrv’ – verovatno, ‘vzd’ – Voždovac. Само у једном примеру, задржана су прва два и последњи сугласник: ‘msm’ – mislim.

в) У трећој групи су скраћенице добијене по истом принципу, изостављањем свих самогласника и задржавањем свих или неких сугласника, али се скраћивање не испољава на лексичком, него на синтагматском или синтаксичком нивоу, скраћивањем вишечланих израза и краћих реченица (укупно 12 скраћеница): ‘cjms’ – čujemo se; ‘lkn’ – laku noć; ‘nmg’ – ne mogu; ‘nmp’ – nema pojma; ‘nmvz’ – nema veze; ‘nshvts’ – ne shvataš; ‘nvrjm’ – ne verujem; ‘nznm’ или ‘nzm’ – ne znam; ‘str?’ – šta radiš?; ‘upm’ – псовка (у pičku materinu); ‘zzms’ – zezam se.

2) Скраћивање се у појединим случајевима врши до те мере да се у скраћеници задржава само почетно слово које замењује целу реч (укупно 9)⁸: ‘c’ – čao; ‘d’ – da; ‘dj’ – đubre; ‘dz’ – džabe; ‘n’ – ne; ‘nj’ – nju; ‘p’ – pozdrav; ‘r’ – razred; ‘z’ – zdravo ili zovi. Ова група није бројна, будући да је могућност погрешног разумевања или неразумевања у случају оваквог начина скраћивања драстично повећана, због чега је за њихово правилно декодирање веома важан контекст. Њихов настанак мотивисан је јасним циљем – да се убрза куцање поруке и повећа ефикасност комуникације прилагођавајући је брзом ритму дигиталне интеракције.

Употреба скраћеница и иначе носи са собом повећан ризик од двосмислености. Д. Кристал скреће пажњу на то да иста скраћеница може имати више од једног значења и проузроковати нејасноће (Crystal 200806: 81), што није случај само у енглеском језику. Наши примери такође показују да иста скраћеница може замењивати различите речи: нпр. ‘z’ – zdra-

⁸ У Правопису српског језика такође се наводе скраћенице сведене само на почетно слово, нпр. г. – година или господин, р. – разред, т. – тачка или тона, л. – лице или лист итд. (Правопис 2010: 144).

vo и zovi, 'sl' – sledeći и slika, 'sr' – srećan rođendan и šta radiš, или се иста реч скраћује на различите начине: 'buk' и 'bukv' – bukvalno, 'isk' и 'iskr' – iskreno, 'sk' и 'sko' – škola, 'tel' и 'fon' – telefon, 'nzm' и 'nzn' – ne znam, 'vtp' и 'wtp' – volim te puno. За разлику од конвенционалних скраћеница које су формалне, скраћенице у дописивању младих су ситуационе и личне, због чега су овакве варијације лако могуће (исп. Crystal 2008a: 45–46). Примери наведени у Правопису српског језика показују да то ни раније није био редак случај (исп. Правопис 2010: 144–145).

3) Засебну групу чине скраћенице које су настале почетним скраћивањем без употребе тачке (укупно 45). Механизам почетног скраћивања иначе је продуктиван у српском језику. Забележени примери потврђују отвореност овог творбеног модела за непрестано попуњавање новим примерима: 'bio' – biologija; 'buk' и 'bukv' – bukvalno; 'dog' – dogovor или dogovoreno; 'dom' – домаћи; 'dop' – dopisivanje; 'geo' – geografija; 'hem' – hemija; 'info' – informacija; 'insta' – Instagram; 'isk' и 'iskr' – iskreno; 'ist' – istorija; 'kid' – kidara⁹; 'kom' – komentar(i); 'komp' – kompjuter; 'kr' – kredit; 'madj' – mađarski; 'mat' – matematika; 'mik' – mikrofon; 'mob' – mobilni; 'muz' – muzičko; 'nap' – napolje; 'nis' – ništa; 'odg' – odgovori; 'odlič' – odlično; 'ozb' – ozbiljno; 'opus' – opuštено; 'otp' – otprilike; 'por' – poruka; 'poz' – pozdrav; 'prez' и 'preza' – prezentacija; 'prod' – prodavnica; 'rodit' – roditeljski; 'sk' и 'sko' – škola; 'sl' – sledeći или slika; 'srp' – srpski; 'stv' – stvarno; 'sup' – super; 'sut' – sutra; 'tab' – tablet; 'tel' – telefon; 'udzb' – udžbenik; 'ustv' – u stvari. Јављају се и варијанте, што показују скраћенице: 'buk' и 'bukv' – bukvalno; 'isk' и 'iskr' – iskreno; 'sk' и 'sko' – škola. У једном примеру скраћен је предлошко падешки израз у *ствари*: 'ustv' – u stvari, а такође је забележен и један случај лексикализације додавањем самогласника *a* на крај скраћенице: 'prez' и 'preza' – prezentacija ('Пошаљи презу и напиши за кад је').

4) Мали број скраћеница настао је супротним поступком – изостављањем почетних слова, односно задржавањем завршног дела речи (укупно 4): 'đa' – sviđa, 'fon' – telefon, 'net' – internet; 'ću' – hoću. Овај творбени модел раније није био заступљен. Он је слабије продуктиван, јер је скраћеница која настаје као резултат обично мање прозирна. Ретки су случајеви када се употреба одређене скраћенице толико устали да она постане препознатљива и ван контекста дописивања, као што су примери 'net' и 'fon'.

5) Слабије продуктиван модел је и почетно скраћивање уз понављање последњег слова у скраћеници (укупно 4). Примери показују да се обично понављају слова 'ш' (s > š) и 'з' (z): 'ness' – nešto; 'niss' – ništa; 'nezz' – ne znam; 'pozz' – pozdrav.

⁹ Пејоративан назив у говору младих за њиховог вршњака који се понаша детињасто, непримерено свом узрасту, као балавац и сл.

6) У посебну групу издвојили смо необичне примере у којима се, заправо, и не ради о скраћивању, него о продужавању кратких речи, потврђених облика *да* и *не* (и енглеског „no“), вероватно по узору на сличне примере у енглеском језику (укупно 5). На ове речи додаје се слово ‘п’: ‘dap’ – да; ‘nep’ – не; ‘nop’ – не. Овакав начин измењеног скраћивања омогућава изражавање емоција додавањем емоционалне нијансе, стварају се неформални и опуштенији изрази који одговарају тону дигиталне комуникације међу младима и могу произвести осећај блискости или пријатељства. Млади теже показивању креативности у креирању сопствених израза или скраћеница како би се издвојили и створили јединствен језички идентитет. У ову групу уврстили смо и скраћенице: ‘kk’ – ок и ‘сс’ – њао. Занимљиво је запазити тенденцију замене широко распрострањене и фреквентне скраћенице ‘ок’ (океј, у реду) скраћеницом ‘kk’ у дописивању младих.¹⁰ Очигледно је да су брзина куцања и уложени напор кључни, па је лакше и брже откуцати два иста слова *kk* него два различита *ok*.¹¹ На сличан начин се скраћује и поздрав *њао*, који се такође често користи, па се поред скраћенице ‘с’ јавља и скраћеница ‘сс’ настала по аналогiji са ‘kk’. Поред практичних разлога, уштеде у времену и улагања мањег напора, јасно је да су важни и неки други циљеви, као што је стварање својеврсног стила комуникације који омогућава међусобну идентификацију младих.

7) Посебно су иновативне и разноврсне скраћенице којима се скраћују вишечлани изрази и реченице тако што се задржава прво слово сваке речи датог израза, односно реченице, у виду тзв. иницијализма (укупно 26).¹² Овакве скраћенице, међутим, више имају индивидуални карактер него што су устаљене и одраз су креативних аспирација њихових твораца. Њихов настанак је условљен новим средствима и начином комуникације, а често се срећу и у енглеском језику дописивања. Д. Кристал констатује да њихова употреба илуструје идиосинкратичну комуникативну надмоћност, а не истинску употребу у комуникативној заједници (Crystal 2008б: 81).

¹⁰ За општепознати англицизам акроним ‘ок’ са значењем ‘у реду’ више нико поуздано не зна како је настао и шта је првобитно означавао, али се користи у многим језицима са истим значењем.

¹¹ Слично објашњење наведено је и у једном новинском чланку: „Kada me neko nešto obavesti ja napišem KK tj. OK jer je lakše da se dva puta klikne KK, nego da se ode do O pa onda K“, objašnjavaju mladi“ (извор: <https://www.rts.rs/lat/magazin/Zanimljivosti/3316770/dali-nepismenim-sms-porukama-kvarimo-jezik.html>).

¹² *Иницијализми* су скраћенице које настају од почетних слова вишечланог израза при чему се свако слово изговара засебно, а не као реч. По томе се разликују од *акронима* који настају на исти начин, али се изговарају као реч. У Правопису српског језика такође се прави поменути разлика, али је терминологија другачија. За први тип скраћеница користи се термин *верзалне скраћенице* или *акроними*, а за други тип термин *вербализоване верзалне скраћенице* (в. Правопис 2010: 146 и 149).

Иницијализми забележени у посматраном материјалу доследно су написани малим словима: ‘amr’ – ako me razumeš; ‘app’ – ako prođe, prođe; ‘avs’ – (h)ajde vidimo se; ‘ckz’ – cimaj kad završiš; ‘cspsv’ – čujemo se, pa se vidimo; ‘dd’ – dobar dan; ‘gsp’ – gledaj svoja posla; ‘ks?’ – kako si?; ‘ln’ – laku noć; ‘nnc’ – nema na čemu; ‘np’ – nema problema ili nemam pojma; ‘nz’ – ne znam; ‘pgv’ – potpuno gubljenje vremena; ‘pmsm’ – po mom skromnom mišljenju; ‘sbbkbb’ – šta bi bilo kad bi bilo; ‘sn’ – sve najlepše; ‘sr’ – srećan rođendan; ‘sr?’ – šta radiš?; ‘tf’ – taj fazon; ‘tjt’ – to je to; ‘ttk’ – to ti kažem; ‘ubr’ – uzgred budi rečeno; ‘vsk’ – vraćam se kasnije/ kasno; ‘vtncs’ – volim te najviše na celom svetu; ‘vt’ – volim te; ‘vtp’ – volim te puno.

8) Под утицајем енглеског језика дописивања настају и скраћенице у којима се комбинују слова и бројеви или српска и енглеска слова (укупно 31). Такве скраћенице су интегрални део интернетске културе и виралних трендова па их млади преузимају како би се уклопили у актуелне онлајн трендове. Иако су могућности српског језика у том погледу далеко инфериорније у односу на енглески језик, њихови творци показују запањујући дар и креативност (укупно 19): ‘ni1’ – nijedan; ‘2put’ – dvaпут; ‘o2lio’ – odvalio; ‘3k’ – trik; ‘3pujes’ – tripuješ; ‘u3povati’ – utripovati; ‘4tak’ – četvrtak; ‘5ak’ – petak; ‘5ar’ – Petar; ‘5oro’ – petoro; ‘5rović’ – Petrović; ‘5sop’ – pet šop; ‘5sto’ – petsto; ‘o5’ – opet; ‘reka8’ – reкао sam; ‘stiga8’ – stigao sam; ‘zurri8’ – žurio sam; ‘100janovic’ – Stojanović; ‘100ka’ – stoka. Скраћенице у којима се користе енглеска слова која не постоје у српском писму (укупно 12): ‘bkw’ или ‘bukw’ – bukvalno; ‘hw1’ – hvala; ‘wrw’ – verovatno; ‘wtp’ – volim te puno; ‘wzd’ – Voždovac; ‘xtra’ – ekstra; ‘qq’ – kuku; ‘laq’ – laku (noć); ‘ql’ – kul; ‘ncy’ – neću; ‘slyc’ – slučajno. Д. Кристал констатује да је већина таквих скраћеница бескорисна и да се ни 5% не користи у реалним ситуацијама.

9) У посебну групу сврстане су скраћенице које се у изворном облику преузимају из енглеског језика дописивања. Мањи број таквих англицизама је постао шире познат и прихваћен у дописивању, нпр. *lol, ok, pls, thanx, thx*. Забележене су следеће енглеске скраћенице (укупно 18): ‘bb’ – bye, bye (бај бај, ђао); ‘b-day’ – birthday (рођендан); ‘bff’ – best friends forever (најбољи пријатељ заувек); ‘btw’ – by the way (узгред, успут); ‘bro’ – brother (брат, брате); ‘fyi’ – for your information (за твоју информацију); ‘idk’ – I don’t know (не знам); ‘ily’ – I love you (волим те); ‘lol’ – laughing out loud (грозотом се смејем); ‘ok’ – all correct (у реду); ‘ofc’ – ofcourse (наравно); ‘pls’ – please (молим те); ‘sry’ – sorry (извини); ‘thanx’ или ‘thx’ – thanks (хвала); ‘tia’ – thanks in advance (хвала унапред); ‘vtf’ или ‘wtf’ – wath the fuck (вулг. за чуђење, запрепашћење: не верујем, немогуће).

5. Нове vs традиционалне скраћенице

Иако постоје значајне разлике између репертоара скраћеница које млади користе у дописивању и традиционалних скраћеница, не може се рећи да постоје оштре разлике међу формалним механизмима скраћивања и саме његове сврхе. Скраћенице нису ништа ново, констатује Д. Кристал, који се највише бавио овом темом у енглеском језику у својим истраживањима. Истина је да су се поред раније установљених механизма појавили и неки нови, али је у природи скраћеница да се стално мењају и развијају (исп. Правопис 2010: 147). Главни циљ скраћивања је и даље остао исти – да се олакша и убрза писана комуникација. С друге стране, репертоар скраћеница у дописивању младих условљен је тематским и формалним одликама регистра. Све скраћенице у дописивању младих имају прагматичку вредност, припадају неформалној писаној комуникацији и функционишу само у датом контексту дигиталне комуникације. Традиционалне скраћенице се у дописивању младих користе уколико за њима постоји потреба, што није тако често, али се пишу без одговарајућих знакова интерпункције како би се убрзала и поспешила комуникација. Иницијализми и акроними, као релативно нова појава у скраћивању, осим на лексичком и синтагматском нивоу, проширени су и на раван синтаксе, тако што се скраћују читаве реченице.

Разлике у односу на традиционално скраћивање, дакле, постоје, али пре као израз еволуције овог језичког домена, него његове деструкције.

6. Утицај језика дописивања на стандардни језик и језичку културу

Истраживања у енглеском језику која су све бројнија потврђују да језик дописивања не утиче штетно на стандардни језик нити квари језик младих, већ доприноси његовом развијању. Да би се користиле скраћенице, морају се претходно знати речи које се скраћују. Изостављање интерпункције подразумева знање правила њеног коришћења. Ученици у школи уче разлику између формалног и неформалног писања и знају да им неформални језички елементи у формалним радовима могу само штетити. Због тога они воде рачуна о томе да у писаним саставима не користе скраћенице.

6.1. У нашој средини, ретка су истраживања која би потврдила или оповргла ову тезу. У оквиру докторске дисертацији Вуковић 2022, испитиван је утицај енглеског језика путем друштвених мрежа на српски језик и културу изражавања. Спроведена је анкета међу ученицима трећег и четвртог разреда средње школе (укупно је обухваћен 71 ученик). Анализирана је самопроцена ученика о коришћењу елемената језика дигиталне кому-

никације (скраћеница, емотикона, англицизама, ћирилице/латинице, правописних правила) у дигиталној комуникацији. Резултати показују да 99% ученика сматра да млади користе скраћенице у дописивању; 40% каже да сами користе скраћенице у дигиталном писању. У другом делу анкете испитивана је процена њихових наставника (укупно је обухваћено 40 наставника). Наставници у великом проценту сматрају да је говор ученика измењен (78%),¹³ мада се у раду не образлаже шта се под тим подразумева. За то окривљују интернет (84%). Сматрају да ученици користе доста енглеских речи у усменом изражавању (82%), а да мање енглеских речи користе у писменом изражавању (44%). Иако су овим истраживањем обухваћени ставови засновани на субјективној процени наставника који могу бити подложни утицајима општег јавног наратива о сиромашењу језика младих и све мањем степену писмености, резултати анкете показују да и таква субјективна процена показује да се употреба нестандартних облика комуникације, у овом случају новијих англицизама и енглеских речи (инглишизама¹⁴), значајно разликује када је реч о употреби у дигиталној комуникацији и у формалној писаној или свакодневной употреби.

6.2. Навешћемо још једно истраживање спроведено у хрватском језику у којем је такође испитивана самопроцена ученика осмог разреда о учесталости заступљености елемената језика нових медија у школским писменим радовима (Filipan-Žignić, Turk Sakač 2016; Turk Sakač, Filipan-Žignić 2019). Када је реч о скраћеницама, резултати показују да се већина ученика изјашњава да никад не користи скраћенице у текстовима писаним у школи или за школу (наводи се податак 71%). На основу истраживања и других елемената језика нових медија (емотикона, великих и малих слова, знакова интерпункције и др.) дошло се до општег закључка да „velika većina učenika 8. razreda u školskim pisanim radovima nikad ili vrlo rijetko koristi elemente jezika novih medija, dok istovremeno učenici 8. razreda većinom vrlo često ili uvijek koriste elemente jezika novih medija samo kada pišu u novim medijima u svoje slobodno vrijeme na Facebooku, u pričaonici, forumu i SMS-porukama (Viberu, WhatsAppu ...). Stoga nema dovoljno elemenata koji bi potvrdili mišljenja da se jezik osnovnoškolaca u njihovim školskim radovima pogoršao zbog uporabe jezika novih medija na internetu i mobilnom telefonu što govori da jezik novih medija zasada ne utječe negativno na pismenost učeni-

¹³ На питање/констатацију: *Говор ученика је измењен*, 18% наставника изјаснило се да се у потпуности са тим слаже, 60% је навело да се углавном слаже, 7% је неодлучно, 9% се углавном не слаже, а 7% се уопште не слаже. Дакле, 78% се слаже са датом тврдњом.

¹⁴ Према дефиницији Т. Прћића *инглишизми* су речи и фразе из енглеског језика код којих процес интеграције у српски језик није ни започет (Prčić 2023: 75–76, 95, 154, 212).

ka osnovne škole“ (Filipan-Žignić, Turk Sakač 2016: 471–472). Након спроведеног опсежнијег истраживања, аутори закључују да ученици знају како треба писати у школи и формалним ситуацијама, а да језик нових медија користе готово искључиво у новим медијима (Turk Sakač, Filipan-Žignić 2019: 447). Још су значајнији резултати прелиминарне анализе рађене уз помоћ рачунарског програма Oxford WordSmith 6.0 који је прегледао ученичке школске текстове. Показало се да ученици у школским текстовима готово никад не употребљавају скраћенице, англицизме или емотиконе који су део комуникације у новим медијима (Filipan-Žignić, Turk Sakač 2016: 472).

7. Закључак

7.1. Материјал скраћеница анализиран у овом раду показује континуитет лексичких иновација у овом језичком домену започет у ранијем периоду језичког развоја, од половине до краја прошлог века, који је нарочито убрзан почетком овога века под утицајем спољашњих фактора, снажног технолошког развоја, појаве интернета и новог начина комуникације путем мобилних телефона и апликација за дописивање и глобалног утицаја енглеског језика.

7.2. Бројност скраћеница које се користе у дописивању младих и њихова разноврсност показују да нове скраћенице настају свакодневно пре свега као израз потребе: ради уштеде у времену, постизања брзине и ефикасности у писању порука, постизања динамичности комуникације, улагања мањег напора, али и као израз престижа.

7.3. Иако се нови језик дигиталне комуникације развија у контакту са енглеским језиком, број забележених домаћих скраћеница знатно је већи у односу на број забележених позајмљених англицизама или англишизама. Начини њиховог стварања су исти или веома слични као у енглеском језику, поготово у случају иницијализама и акронима и они показују да су глобализација и интернет као доминантан медиј данашњице утицали и на овај сегмент лексикона у коме се нове појаве и промене веома брзо одвијају. Ради се о појавама које се јављају истовремено у свим језицима а условљене су новим средствима и начином комуникације. У питању је нови варијетет језика ограничен на смс поруке – писани варијетет говорне комуникације. На тај начин се српски језик прилагођава новим културним и друштвеним околностима интегрисањем и прилагођавањем нових елемената глобалног језичког окружења.

7.4. Ставови истраживача у вези са питањем утицаја језика нових медија на стандардни језик варирају, мада обично укључују разумевање ево-

луције језика и прилагођавање новим технологијама. Већина лингвиста прихвата мишљење да језик еволуира током времена и прилагођава се променама у друштву. Употреба скраћеница у дигиталној комуникацији, као одговор на брзе размене порука, сматра се природним делом језичке промене, што су бројна истраживања потврдила. Језик дописивања не прелази оквире своје специјалне употребе, условљене каналом и потребама савремене комуникације, али неке од појава могу се пренети у актуелне варијетете савремених језика, најчешће колоквијалног разговорног или омладинске и др. жаргоне. Ипак, постоји забринутост међу неким истраживачима у вези са осиромашењем језичког израза, смањењем степена писмености, непознавањем стандарднојезичких норми, због чега се усталило веровање да дигитална комуникација младих подстиче пад писмености и квари језик. Било би корисно спровести истраживања и у нашој средини међу средњошколцима (пре него међу основцима, јер се у основној школи писменост тек стиче), у којима би се испитала писменост и утицај елемената језика дигиталне комуникације на традиционално писање, да би се, уколико постоји негативна корелација, правовремено могло деловати у правцу развоја језичке и комуникацијске компетенције ученика.

7.5. На крају, покушаћемо сажето да представимо најважније особине скраћеница у језику дописивања младих:

- **Брзина и ефикасност.** У дигиталној комуникацији брзина писања је кључна. Коришћење скраћеница омогућава брже, лакше и ефикасније слање порука.

- **Идентификација и престиж.** Скраћенице су део језичког идентитета младих, оне одражавају њихову специфичну супкултуру. На тај начин млади показују своју јединственост и припадност својој друштвеној групи. Ако старије генерације почну учестало да их користе, млади ће их, сигурно, напустити (као што су се повукли са Фејсбука када су на Фејсбук нагннули њихови родитељи).

- **Праћење трендова.** Трендови на дигиталним медијима обликују језички израз младих. Они брзо прихватају и у свој језик адаптирају језичке иновације које су стекле доминацију.

- **Креативност и индивидуалност.** Употреба и стварање скраћеница омогућавају младима да изразе своју креативност и индивидуалност. Нови облици могу бити специфични за одређену групу или појединца.

- **Глобализација и интернетизација.** Многи фактори утичу на промене у језику, како спољашњи тако и унутарјезички. Најдоминантнији спољашњи утицаји данашњице су глобализација и интернетизација који се остварују преко енглеског као глобалног језика на интернету. Скраћенице

су део овог процеса који је започео са СМС-ом, а наставио се кроз друге комуникацијске сервисе омогућене интернетом.

• **Језичка еволуција.** Језик се непрестано развија и мења, посебно у дигиталном окружењу. Коришћење нових скраћеница део је овог природног језичког еволутивног процеса.

ЛИТЕРАТУРА

- Вуковић, Марија 2022. Утицај англицизама са друштвених мрежа на српски језик и културу изражавања. Докторска дисертација. Филозофски факултет, Косовска Митровица. [<https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/21509>] приступљено 24.1.2024.
- Клајн, Иван 2002. *Творба речи у српском језику језику 1. Слагање, префиксација*. Београд, Нови Сад: Завод за уџбеника и наставна средства, Институт за српски језик САНУ, Матица српска.
- Пешикан, Митар, Јован Јерковић, Мато Пижурица. *Правопис српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2010.
- Adams, Valerie 1973. *An Introduction to Modern English Word-Formation*. Longman.
- Al Shlowiy, Ahmed 2014. Texting abbreviations and language learning. *International Journal of Arts & Sciences*, CD-ROM, 469–482. [<https://www.universitypublications.net/ijas/0703/pdf/V4G323.pdf>] приступљено 24.1.2024.
- Crystal, David 2008b. Texting. *ELT Journal*, 62/1, 77–83.
- Crystal, David 2008a. *Txtng: The gr8 db8*. Oxford University Press.
- Filipan-Žignić, Blaženka, Marija Turk Sakač 2016. Utjecaj novih medija na jezik mladih u pisanim radovima. *Slavistična revija*, 4, 463–474.
- Prčić, Tvrtko 2023. *Srpski sa engleskim. Osnove kontaktno-kontrastivne lingvistike*. Novi Sad: Filozofski fakultet. [<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2023/978-86-6065-784-0>] приступљено 24.1.2024.
- Sehrish Javed, Munnaza Mahmood 2016. Language Change in Texting: Situation Analysis of Graduate Students. *Journal of Literature, Languages and Linguistics*, 26, 78–94. [<https://core.ac.uk/download/pdf/234693305.pdf>] приступљено 24.1.2024.
- Turk Sakač, Marija, Blaženka Filipan-Žignić 2019. Pisanje osnovnoškolaca u novim medijima – izazov za školu i učenike. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 68/2, 439–453.
- Vujović, Marija 2020. Osnovne karakteristike skraćeniца koje se koriste u komunikaciji preko aplikacija. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 10, 91–109.

Ivana Lazić Konjik

Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts

USE OF ABBREVIATIONS IN THE LANGUAGE OF YOUNG PEOPLE: CURRENT TENDENCIES AND INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF THE MODERN SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

The paper investigates the impact of new technologies on language. The focus of the research is on the use of abbreviations in texting. The aim is to investigate their status and impact on the standard language and language culture. The analysis is based on quantitative data. The results show that although there is a general belief that this new way of communication hurts the standard language, the changes can be considered an evolution rather than a threat to the existing language varieties.

Key words: abbreviations, texting, textspeak, SMS, language of the Internet, language changes, Serbian language.